

Q. D. B. V.

57

DE

DEO BELLATORE

AD

EXOD. XV. 3.

COMMENTATIO,

QVAM

ORATIONI PVBLICAE

DE BELLO A LITERARVM
STUDIOSO ADVERSVS IGNO-
RANTIAM GERENDO

D. XIV. OCTOB. A. MDCCXXXIV. HLQC HAB.

PRAEMISIT

IO. HENR. A SEELEN,
SS. TH. LIC. ET GYMN. LVB. RECT.

LVBECAE.

TYPIS IO. NIC. GREENII, MAGN. SEN. TYPOGR.

§. I.

Quiam absurda est Quackerorum, allorumque Fanaticorum, ut & non paucorum, qui ad infastam FAVSTISOCINI prolem pertinent, de Bello a Christianis plane non gerendo, opinio, falsitatis dudum a praestantissimis Theologis nostris (1) convicta; tam notatum dignum, quod DEVS ipse eo, quo illum decet, modo Bellator honoris causa appelletur. Sic enim, vna cum Israëlitis, canit MOSES (2): יְהוָה מֶלֶחַ מִצְרָיִם, *Iehovah vir belli, Iehovah nomen eius.* Quae verba reperiuntur in Cantico eucharistico, quo, devictis suffocatisque Ägyptis & exercitu PHARAONIS in mare projecto, liberatis vero & servatis Israëlitis, DEVS fuit solenniter celebratus. Sistunt autem DEVVM BELLATOREM, quae nominatio tam emphatica est, ut varia meditandi nobis dederit occasionem, e quibus potiora seligemus.

§. II.

Repetitum nomen יְהוָה perspicue indicat, quod Cantantes vero DEO liberationem suam vnicie in acceptis referant, & ab eo solo derivent. Idecirco uti plus vice simplici in antecedentibus nominant Iehovam, hocque deinceps saepius faciunt, ita in nostro commate bis etiam idem nomen exprimunt, probe gnari, infinitae eius potentiae cuncta, quae ipsis obtigerant salutaria, esse adscribenda. Hunc vero Iehovam שֵׁרֶשׁ, *virum belli*, nuncupant. Quam appellationem praeter rem suggestum IO. CLERICVS (3) hac ratione: איש מליחמה, *hoc est, vir belli;* non possunt aliter Hebraei bellatorem dicere, ideoque phrasin, quanquam dure, etiam vbi de Numine sermo est, adhibent. Concoquere tamen hoc non potuit Criticus Samarita, qui habet hic גּבוֹר בְּמַלְחָמָה, *potens in bello.* Simili de causa in LXX οὐλεῖθων πλέμους, conterens bella, ne forte Ethnici, qui eam versionem legerent, existimarent, Hebreos non aliter Deum exercitum, ut eum vocabant, sibi effinxisse animo, ac vulgo Poëtae MARTEM describunt, seu instar hominis strenui & armati.⁴ Quibus in verbis varia occurrunt incongrue dicta. Vnde enim cognovit CLERICVS, quod Hebraei non potuissent aliter dicere bellatorem, si ipsis placuisset? Saltem non semper איש מליחמה, sed etiam מליחמה

(1) ABRAH. CALOVIO Opp. Anti-Socinian. T. I. P. II. p. 310 sqq. IO. ADAM. SCHERZERO Collég. Anti-Socin. Disp. CXXXI. p. 1060 sqq. SAM. SCHELGVIGIO Wigandian. p. 122 sq. Quakerism. Confut. P. II. p. 530 sqq. vbi nostrum dictum primo loco contra Quakers affertur, sive inde concluditur; Dominus legitur esse vir belli, sive bellator. At Dominum imitari licet.

(2) Exod. XV. 3.

(3) Commentar. in Exod. p. 74.

בָּבָר מִלְחָמָה (4), *potentem bello*, Iehovam nominant. Deinde fingitur hic durities, siquidem adsunt vocabula emphatica, quae dura neutquam pronuntianda. Pertinent haec ad *singularem*, vt rectissime vocat summe rev. CARPZOIVS(5) noster, ac *inimitabilem verborum maiestatem in MOSE*, qui vt nunquam alias, ita hoc etiam loco non dure, sed emphaticce, est locutus. Cui emphasi etsi nihil detraxerit Samaritanus, non tamen, allata alia dictione Biblica & praefixo בָּ, eandem adauxit. Neque a CLERICO laudati LXX Interpretes acu rem videntur tetigisse. Etsi enim IEHOVAH recte etiam dicatur *bella conterere*, quando bellandi potestatem adimit; ipse tamen etiam gerit bellum, & hostes debellat, ideoque potissimum מִלְחָמָה appellatur. Vanus quoque est metus, eidem Ethnicorum causa subortus. Aut enim hi debuerunt fateri, quod ipsorum MARS tantum sit homo, quem tamen pro Deo habuerunt; aut agnoscere genium linguae sanctae, in qua וִיר, *Vir*, non raro est nomen honorificum, ei impositum, qui virum se praestat, i. e. fortiter ac strenue res suas agere consuevit. *Virum* dici, ait PAVL. FAGIVS(6), *Hebreis* fere laudi tribuitur, *pro eo*, quod est *insignem ac praeclarum esse*. Egregie hoc in aurea Versione sua observavit LVTHERVS, dum transtulit: *Der Herr ist der rechte Kriegsmann*, i. e. principatum obtinet inter cunctos bellatores, & reliquis omnibus, qui militiam exercent, est praferendus. Quam emphasin in voce וִיר latentem neglexit IO. SAVBERTVS, qui in Fragmento novae Versionis Germanicae reddidit: *Der Herr ist ein Kriegsmann*, adeoque adhibuit tantum verba, quae de quovis bellatore possunt usurpari, minime vero bellatorem divinum ab humano satis distinguunt,

§. III.

Atque hic divinus Bellator summo iure hoc nomen meretur, quoniam cunctae boni bellatoris *qualitates* in eodem reperiuntur, e quibus tres praecipuas nominasse sufficiet. A bono autem bellatore requiritur primo *Prudentia*, cuius ope totum negotium bellicum sapienter gubernetur, riteque administretur. *Principia*, inquit VEGETIVS(7), *res & virtus*. *Ducis est*, ut adhibitis ex universo exercitu scientibus bello, & sapientibus viris, de suis & hostium copiis saepius tractet. — — *Dux prudens*, tanquam de civili causa inter partes iudicaturus, adhibito consilio, de suis & adversarii copiis iudicet. Bellator noster divinus, per quem sive cum SEB. CASTALIONE intelligatur Filius Dei, de quo accipienda verba a SA-

A 2

LOMO.

(4) Psalm. XXIV. 8. (5) Crit. Sac. V. T. p. 202. (6) Apud POLVM in Synopf. ad h. l.

(7) Lib. III de Re Militar, cap. 9. Conf. quae ad loc. cit. GOD. STEWECHIVS p. m.

אָבִי חַכְמָה שָׁבּוֹת שְׁמָה וּוְעַתָּה מִשְׁמָה מִשְׁמָה. i. e. SEB. SCHMIDIO interprete: *Ego Sapientia habito (cum) prudentia: & scientiam (cum) solertiis invenio: sive tota sacrosancta Trinitas, est ipsa Sapientia, ideoque non indiget aliorum consiliis, sed ipse potest cuncta instituere, institutaque dijudicare sapientissime. Bonum bellatorum oportet porro conspicuum esse Fortitudine, qua destitutus, veri bellatoris nomine indignus merito censetur. Hanc in Romanis Militibus aequae ac Ducibus IVST. LIPSIUS vehementer collaudavit, de Fortitudine Romanorum militari prolixe commentatus (9). Sed peregrina est, imo nulla, si cum Fortitudine, qua divinus Bellator eminet, comparetur. Hic est ψΝ, vir, est קבּוֹר, fortis, est י, fortitudo ipsa. Hic est bellator, de quo sanctus legatus, PAVLVS, ἐνδυναμοῦθε, scribit (11), εὐ Κυρίῳ, καὶ εἰ τῷ νεόπνευμα ἵζεται σὺν οὐ. i. e. confortamini in Domino, & in robore virtutis eius. Quis proinde illo fortior? Sane nemo. Omnes enim, eos etiam, qui summa fortitudinis laude inclauerunt, longissime superat. Bonus etiam bellator gaudere debet Potentia, quo militum copia largiter sit instruetus, & vires ei suppetant, quas bellum ex voto gerendum postulat, quaeve impediunt, quo minus reputetur imbellis. Divinus bellator est, רוח צבאות, Dominus exercituum, qui cuncti ipsius nutui ac imperio praeliantur; est Κύρος ὁ θεὸς ὁ μαλακός (12), Dominus Deus omnipotens, cuius potentiae nemo potest resistere, ipse vero, quicquid vult, potest efficere. Bene SAL. GLASSIVS Bellator, inquit (13), dicitur ab omnipotentiae suae opere, in Pharaonis & AEgyptiorum exercitu disturbato & aquis suffocato. Praeterea in bellis inter homines gestis, summus ipse est Imperator, bellis praesidens, & victoriam concedens, quibus vult, fundens fugansque, quos vult. Ipsius scilicet potentia est absoluta, infinita & nullis plane limitibus circumscripta.*

§. IV.

Bellatoris nomine DEVS elegantissime etiam insignitur ob facta, cum bellicis convenientia. Haec sunt: Aciem instruere, armaturam subministrare, castra ponere, hostem aggredi & repellere, vindictam ab eo sumere, homines tueri & liberare, victoriam reportare, pacem tandem conciliare. His operam navare debet, qui militiae nomen dedit. Eadem divinus Bellator exercet. Instruit hic Δεσμῆνος (14), hic supremus Dux, aciem, dum milites sanctiores, Ecclesiae in hac terra militantis membra, beneficio Verbi & Sacramentorum, adhibita ministrorum sacrorum opera, conscribit ac colligit, illisque praeficit Viros, qui sacram militiam dirigant,

(8) Prov. VIII, 12. (9) Lib. IV de Magnitud. Roman. c. 4. p. m. 211 sqq.

(10) Ex. XV, 2. (11) Eph. VI, 10. (12) Apoc. IV, 8.

(13) Philol. Sac. L. V. Tr. I. c. 7. col. 1586. (14) Luc. II, 29.

dirigant, & ipsi fortiter militando exercitui sanctiori praebeant exempla, e quibus capi queant documenta, haud disimiles TIMOTHEO, quem moniti Paulini (15): Κανονισθησον, ως καλὸς εργάτης ἡσῦ Χριστοῦ, perfec mala, velut bonus miles Iesu Christi, mensuram exacte implevisse, munia religiose ab ipso gesta demonstrant. Quemadmodum vero bonus Dux, instructa acie, concordiam inter milites studet conservare, quo coniunctis animis & viribus pugnant, comparandus certo respectu cum P. LIPIO, Praetore, de quo in Nummo auspiciis M. AVR. COMMODI cuso (16): ΕΠΙ. CTR. Π. ΛΙΠΙΟΥ. KOINON, OMO, ΠΕΡΓΑΜΗΝΩΝ, KAI. ΕΦΕΣΙΩΝ. Sub Stratego P. Lipio Communitas, Concordia Pergamenorum & Ephesorum: ita sub divino Stratego student milites sanctiores τηρεῖν τὴν ἐνόπιην τὴν πνεύματος ἐτῷ συνέδεσμῳ τῆς ἐιρήνης (17), servare unitatem Spiritus per vinculum pacis. Idem sanctissimus Bellator suis porrigit arma, quae Romanorum (18), aliarumque gentium, Scutis, Clypeis, Gladiis, Pilis, Galeis, Loricis, Hastis, Sagittis, Testudinibus, Arietibus, Musculis, Catapultis, & armis ac instrumentis machinisque bellicis reliquis, multo sunt & firmiora & praestantiora. Armat enim eos πνευματίᾳ (19), quae Thoracem iustitiae, Scutum fidei, Galeam salutis, Gladium spiritus, & cuncta habet arma, quibus sanctior miles rite ac salutariter bellaturus indiget. Castra etiam, quae ponit divinus Imperator, omnino sunt praferenda castris veterum (20) pariter ac recentiorum, quae humana tandem industria locantur. De quibus castris certiores nos reddit Vates Regius, DAVID, his verbis (21): חנה מלך־יוחה סביב לְרוֹאנוֹ וְלִילָּאֵס, castra metans Angelus Iehovah circa timentes ipsum, Liberat eos. Vbi per Angelum intelligendum esse non creatum, sed increatum, ipsum DEI Filium, varia in contextu occurrentia docent, e quibus vrgeo tantum argumentum, quod adducta verba suppeditant. In his enim dum Liberatoris fit mentio, hic autem non est, nisi verus DEVS, recte etiam, quod de eo hic sermo sit, concludetur. Addo promisionem, a DEO ipso factam (22): וְחַנְתָּי לְבִיתִי מִצְבָּח, Ο castra ponam domui meae de exercitu. Humani bellatores hostem, quem aggrediuntur, non semper repellunt, ipsi potius nonnunquam repelluntur. Divinus Bellator semper repellit hostes, semper profligat, semperfugat, semper cladem iis infert, semper eos labefactat adeo, ut pereant, penitusque evertantur. Testatur A 3

(15) 2. Tim. II. 3. (16) Vid. JOSEPH. MONTERCHII Rarior. maximi moduli Numismat. p. 38 fqq. (17) Ephes. IV. 3. (18) Conf. LIPSIVS de Militia Romana L. III. p. m. 106 fqq. STEWECHIVS l. c. pag. 244 fqq.

(19) Eph. VI. 11. 13. 16. 17. (20) Leg. GVIL, du CHOVL Tract. de Castrametatione ac Disciplina Militari Veterum Romanorum. (21) Psalm, XXXII, 8.

(22) Zach. IX. 8.

tur hoc exercitus AEgyptiacus, quem deletum (23) MOSI atque Israëlitis Iehovam Bellatorem canendi dedisse occasionem, supra iam observavimus: testatur magnus draco, vna cum malignis commilitonibus deieetus (24): testatur cohors armata (25), non, quod putat novus quidam interpres (26), sponte humi procumbens, sed a Salvatore paciente prostrata: testantur alii a divino Bellatore repulsi, quorum passim sacer codex meminit. Is quoque rectius vocatur *Vindex*, quam gentes MARTEM dicebant *Vtorem*. Docent hoc varii antiqui nummi, a CHOVLIO (27) producti, in quibus MARS VLTOR legitur. Sed ut si etiam est hoc Numen, ita fietus etiam hic Vltor, & solus divinus Bellator de se dicere potest: Εμοι ἐκδίκησος (28), mea est vindicta. Quam severe autem in impios, militiam ipsius turpiter deferentes, animadvertisit; tam fortiter tuerit & ab adversariis liberat omnes, qui castra eius sequuntur, ipsiusque auspiciis pugnaturi, spe ac fiducia pleni, hoc vtuntur symbolo (29): בָשְׂמַךְ־אֱלֹהֵינוּ נֶגֶל, in nomine DEI nostri vexilla tollamus. Horum ille est, non vanus & imaginarius, qualem in MARTE (30) suo habebant superstitione gentes, sed verus Propugnator, verus Conservator, illiusque Nomen est arx, est turris munitissima, quo se recipiunt, ibidemque exaltantur, aut defendantur. Nam (31) שְׁמַע־יְהוָה בְּרוּךְ אָזִיךְ וְנִשְׁגַּב, Turris roboris (32) nomen Iehovae: in illam decurrit iustus, & exaltabitur (33). Quantus Bellator noster est Defensor, tantus etiam summo iure Victor celebratur. Huic non opus est more antiquo acclamare: NIKA, VINCE (34). Ipse enim, pro infinita sua potentia, nullo negotio omnes hostes uno iactu potest prosternere & uno momento debellare. De hoc Viatore IOANNES (35) scribit: ὁ Ιωάννης ἔπειτα, ἦν πίστις Δαβὶδ, Ecce, vicit Leo, qui est ex tribu Iudee, radix Davi-

(23) Exod. XIV. 28. (24) Apoc. XII. 9. (25) Io. XVIII. 3. 6.

(26) Vid. quae contra eum solide disputat celeberr. IO. CHRISTOPH. WOLFIUS Cur. Vol. I. p. 960 sqq. (27) De Relig. Veter. Romanor. p. m. 185.

(28) Rom. XII. 19. (29) Psalm. XX. 6. (30) Hunc in nummis antiquis vocari Propugnatorem, Patrem Propugnatorem, Conservatorem, annotat IO. CHRISTOPH. OLEARIVS in Ep. de Nummo L. Sept. Severi, in quo Mars cum Scallis, p. m. 139. ap. CHRISTOPH. WOLTERECKIVM in Elec. Rei Nummar.

(31) Prov. XVIII. 10. Conf. Cl. CHRISTIAN. LVD. SCHLICHTERI Observationem de Nominis Domini, Turri munitissima, in Decim. Sacr. p. 165 sqq.

(32) Ita SEB. SCHMIDIVS transtulit. LVTHERVS: festes Schloss. LXX Interpretes: ἐν μερακλωύντις ἥχος. (33) Ante SCHMIDIVM iidem Interpretes Graeci: ἡψήναι. LVTHERVS vero: wird beschirmet. (34) De hac acclamatione leg.

Cl. SIGEB. HAVERCAMPVS de Numm. Contorniat. p. 119. 125. 147. 155.

(35) Apoc. V. 5.

Davidis. Et alio loco (36): Μιχαὴλ καὶ ὁ ἄγγελος ἀὺλον ἐπολέμησεν
κατὰ τὸ δεῖπνον τοῦ, καὶ ὁ δράκων ἐπολέμησε, καὶ ὁ ἄγγελος ἀυτοῦ. Καὶ
ἐκ ιχνους. Michael & Angeli eius pugnarunt contra draconem, & draco pugna-
vit, & angeli eius. Sed non praevaluerunt. Praevaluit itaque Michael,
vicit Archangelus, vicit divinus Bellator. Is de se ipso etiam dicit (37):
Ἐγὼ νείκηα τὸν οὐρανόν, Ego vici mundum (38). Rectius itaque Victor
omnium gentium nuncupatur, quam CONSTANTINVS in nummo ar-
genteo hoc elogio fuit condecoratus (39). Victor enim est, non omnium
modo gentium, sed geniorum quoque, inferni, mortis, a quibus cun-
ctis victoriā reportavit. Victoria olim sequebatur Triumphus (40).
Et hoc glorioſissimus est divinus Bellator. Iste enim ἀπεκδυσάμενος
τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἵξεις, ἐδιηγάποντεν ἐν παρρησίᾳ θελατιβέντας
ἄντες ἐν ἀντρῷ (41), exuens principatus & potestates, ostentavit palam,
triumphantē de illis per seipsum. Hoc auspice vincunt quoque Fideles, quo-
rum fides est victoria, quae mundum (42), imo etiam πνεῦμα (43),
malignum, devincit. Hi imitantur CONSTANTINVM, de quo EVSE-
BIVS ὁ ἐποθέτας, scribit (44). Βάσαντος φερεγγύει τοῦ σωτήρον καὶ
ζωτιὸν αὐτοῖς (45), ὡσπέρ οἱ Φεβύλιον καὶ καπῶν ἀμυντίελον, τῷ
πλήθει τῶν ἑναντίων αἰνιζεταῖς, ὅμοι τῷ κατ' ἔχθρῶν καὶ κατὰ
δαιμόνων ψευδῆ αἰνεγμάτῳ. i. e. lorica pietatis indutus, cum salutare ac vi-
vificum signum, tanquam terriculum et malorum propugnaculum, multi-
tudini hostium oppoſuisset, ab hostibus pariter ac daemonicis victoriā repor-
tavit. Atque sic a divino Bellatore divina instruēti virtute, superiores
discendunt. De HELIOGABALO narrat LAMPRIDIUS (46), quod
nocte in somniis viderit, alis se Romanae victoriae ad coelum vehi. Somnia
sunt somnia. At verum est, imo verissimum, quod Christiani alis vi-
ctoriae, qua malignum spiritum, mundum & carnem, hostes capitales,
divino vincunt auxilio, ad coelum vehantur. Ibi fruuntur aeterna
Pace, quam Dux ipsorum, ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης (47), Deus pacis, iisdem
comparavit. Ex his iudicet, qui iudicandi pollet facultate, anne
Hebrei

(36) Apoc. I. XII. 7-8.

(37) Io. XVI. 33. (38) Add. quae de Victoriis Messiae prolixus commentatus est
FRID. ADOLPH. LAMPIVS Exercitat. Sacr. in Psalm. XLV. exercitat. V.
p. 155 sqq. (39) EZECH. SPANHEMIVS de Praefant. & Vbi Numismat. p.
m. 837. (40) Data opera hoc evincere laboravit MARTINVIS de GVICHARDO
in libro, qui inscribitur: Noctes Granzovianae de antiquis Triumphiōrum Spe-
ctaculis. Amstelod. 1661. 12. (41) Col. II. 15. (42) 1. Io. V. 4.(43) 1. Io. II. 13. 14. (44) Orat. de Laudib. Constantini. p. m. 627 sq. (45) Σπουργόν,
Crucem, Vid. EVSEBIVS de Vit. Constantini. L. II. c. 16. p. m. 451. (46) Vit. Alex.
Severi p. 210. in Sylburg, Scriptor, Hist. Aug. Latin. T. II. (47) Rom. XV. 33.

Hebrei elegantissime, minime vero, quod durum est CLERICI effatum, dure, IEHOVAM מלחמה איש, *virum belli*, nominarint?

S. V.

Hae autem cogitationes licet bellico so hoc tempore mihi subortae, neque tamen ego, neque orator meus, in cuius gratiam hac vice scripsi, de bellis, quae hodie geruntur, cibilibus erimus solliciti. Quemadmodum enim meus qualiscunque labor in considerando bello divino & sacro versatus fuit, ita hic bellum literarium est meditatus. Qui igitur in castris Musarum adhuc feliciter, Minerva minime invita, militavit, & armis, quae probitas atque industria ministrant, horrendum illud Ignorantiae monstrum, informem illum & a literarum cultoribus pro capitali hoste habendum, incitiae Polyphemum, haud exigua ex parte pro virili iam superavit ita, ut levissimae armaturae militum numero se exemerit, iuvenis ornatissimus, & reverendo admodum Parenti, qui bene praeparatum ante duos cum dimidio annos eundem porro formandum nobis commisit, ipse vero, quam egregie Lyceo olim Cellensi secundo loco praefuerit, vel hoc filio suo ostendit, merito gratulandus,

JOANNES DANIEL OVERBECK,

Rhetena-Cellensis,

is, re bene apud nos gesta, ad sublimiorem belli adversus ignorantiam continuandi sedem tendens, Musis nostris solenni

de Bello a literarum studioso adversus

Ignorantiam gerendo

Oratione, proprio Marte & disposita & elaborata, vale dicet. Ad spectandum itaque confictum Vos, MAGNIFICI ET ILLVSTRES DNN. CONSVLES, summe venerabilis DN. PRAEPOSITE, generof. DN. DECANE, summe rever. atque excellentiss. DN. SVPERINTENDENS, nobiliss. consultiss. & experientiss. DNN. SYNDICE ac DOCTORES, admodum rever. & praeclariss. DNN. SENIOR, PASTORES atque SYMMYSTAE, nobiliss. prudentiss. & ampliss. DNN. SENATORES, PROTONOTARIE ac SECRETARI, nec non omnes, qui bellum, quod adversus ignorantiam geritur, licitum, aequum & iustum reputatis, audeo vocare, sed literarium, sed humaniorum, ad bellum vere bellum, neque cum damno, sed summa potius utilitate coniunctum. Venite igitur, videte, & benevolentia Vestra, quam decenti ratione effagito, declarate, quod faveatis bellatori

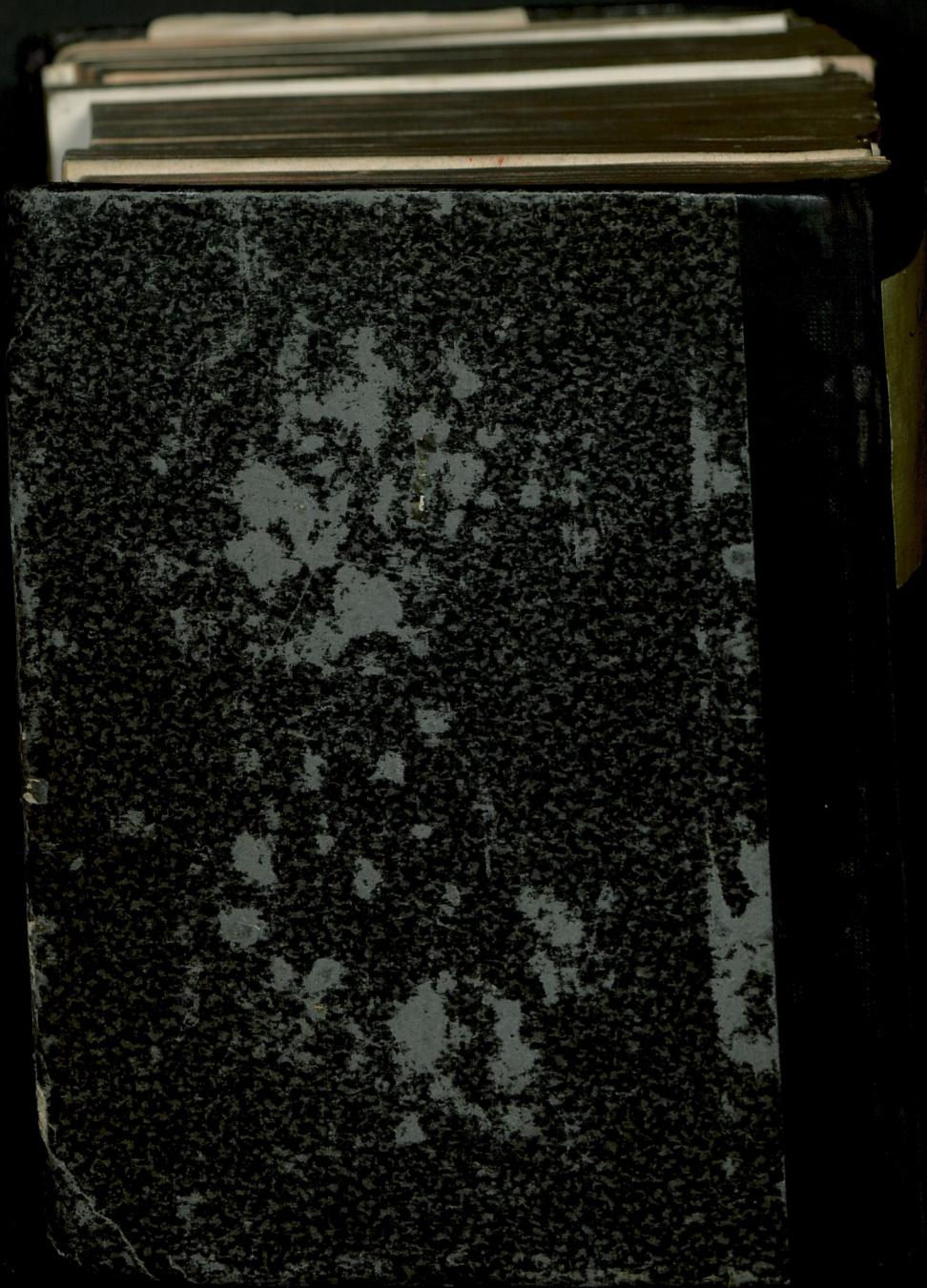
literario vincenti.

P. P. Lubecae, d. XIII Octob. A. MDCCXXXIV.

3d 1299

SB

B.I.G.

Black

3/Color

White

Magenta

Red

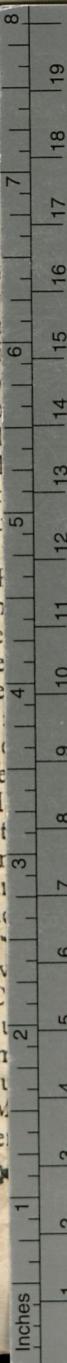
Yellow

Green

Cyan

Blue

Farbkarte #13

Q. D. B. V.

DE

DEO BELLATORE

AD

EXOD. XV. 3.
COMMENTATIO,

QVAM

ORATIONI PVBLICAE

DE BELLO A LITERARVM STVDIOSO ADVERSVS IGNO- RANTIAM GERENDO

D. XIV. OCTOB. A. MDCCXXXIV. HLQC HAB.

PRAEMISIT

IO. HENR. A SEELEN,
SS. TH. LIC. ET GYMN. LVB. RECT.

LVBECAE.

TYPIS IO. NIC. GREENII, MAGN. SEN. TYPOGR.